

УДК (02)=161.2:[027.7:378.4(477.74-21)

Г. В. Великодна,

зав. сектору відділу рідкісних книг і рукописів Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (048) 722 12 10
e-mail: library@onu.edu.ua

ПРОМОЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ ВІДДІЛОМ РІДКІСНИХ КНИГ ТА РУКОПИСІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА У 2010–2023 рр.

Стаття присвячена системі бібліотечних заходів, які проводяться співробітниками відділу рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова з метою промоції української книги, що зберігається у фонді університетської бібліотеки.

Ключові слова: промоція, популяризація, українська книга, україніка, краєзнавство, одесика, національна бібліографія України, видавнича робота, виставкова робота Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова.

Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – найстарша бібліотека на півдні України – відкрилась у 1817 р. як бібліотека Рішельєвського лицю, а внаслідок реорганізації учбових закладів у 1865 р. перетворилась на університетську бібліотеку. У фонді бібліотеки зберігається понад 4 мільйонів книжкових та періодичних видань, із них – близько 116 тисяч рідкісних та цінних видань. На особливу увагу заслуговує українська книга. Важливим аспектом роботи відділу рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки у 2010–2023 рр. є робота над промоцією рідкісної української книги.

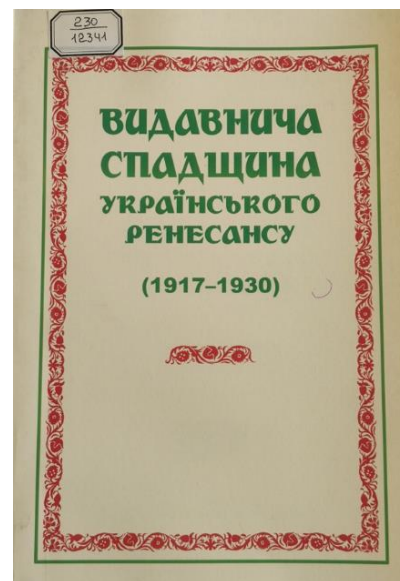
Термін *«промоція книги»* розглядається дослідниками В. І. Теремко, О. І. Сковинець, І. М. Копистинська, Т. С. Гринівський та О. В. Каньшина як популяризація книги [Див.: 2, с. 6.]. У даній статті термін *«промоція книги»* розуміється нами як популяризація української книги й її автора, затребуваність книги серед користувачів бібліотеки, що реалізується у вигляді ряду бібліотечних заходів. У роботі з українікою співробітники відділу рідкісних книг та рукописів реалізують такі завдання: вивчення та всебічного дослідження репертуару українських книжкових та періодичних видань, розвиток наукових історико-книгознавчих досліджень з україністики та краєзнавства, участь у створенні національної бібліографії України, інформаційне розкриття фондів, експозиційні та виставкові роботи.

Першорядною є робота співробітників відділу рідкісних книг та рукописів з вивчення та всебічного дослідження репертуару українських книжкових та періодичних видань, що можлива завдяки багаторічній та кропіткій праці співробітників відділу. Результати

досліджень знаходять своє відображення у видавничій (книгознавчих оглядах, наукових публікаціях, бібліографічних посібниках, каталогах) та науковій діяльності (участь у бібліотекознавчих та книгознавчих конференціях, семінарах тощо), які займають найбільший обсяг роботи.

Протягом 2010–2023 рр. опубліковано ряд наукових видань, в яких розкриваються історико-книгознавчі дослідження з україністики та краєзнавства. Таким чином, співробітники відділу безпосередньо беруть участь у створенні національної бібліографії України.

Так, наприклад, у 2011 р. вийшов анований каталог виставки «*Видавнича спадщина українського ренесансу*» (авт.-упоряд.: О. Л. Ляшенко, І. М. Усатенко; Одеса, 2011)¹ (іл. 1). У фонді Наукової бібліотеки зберігається цінна колекція рідкісних українських видань 1917–1930 рр. На основі багатого репертуару бібліотеки було відібрано примірники та створено виставку «Видавнича спадщина українського ренесансу (1917–1930)», присвячену 20-й річниці Незалежності України. Каталог містить описи видань, представлених на виставці. Видання дає змогу уявити масштаби видавничої справи в Україні періоду українського культурного відродження.

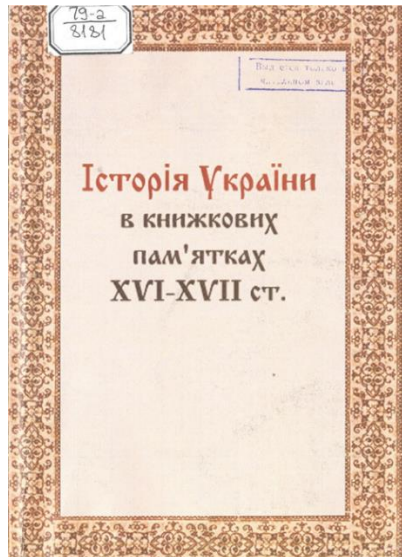
Іл. 1

В рамках наукового проекту «Історія України в книжкових пам'ятках», в якому взяли участь співробітники відділу рідкісних книг та рукописів спільно з факультетами (історичним та романо-германської філології) Одеського національного університету, вийшли два збірники наукових праць «*Історія України в книжкових пам'ятках. 3 колекцій Наукової бібліотеки ОНУ*». Перший випуск містить матеріали до історії України XVI–XVII ст. (упоряд.: О. В. Полевщикова, Є. В. Бережок, О. Л. Ляшенко; Одеса, 2011)² (іл. 2). У збірник увійшов перший переклад українською мовою оригінальних документів «*Оповідь про те, що відбулося під час війни з Польщею аж до 1676 р.*» (за «*Османським дзеркалом*» Ла Магдалена). Другий випуск містить матеріали до історії України кінця XVII–

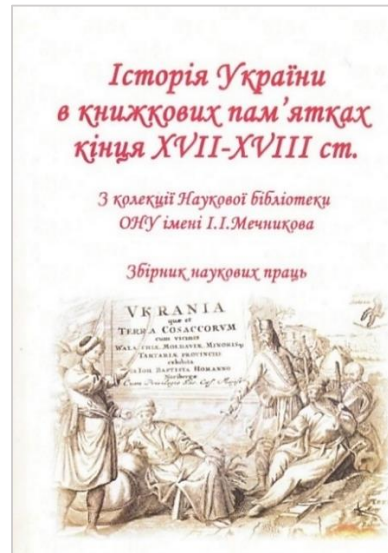
¹ Видавнича спадщина українського ренесансу : каталог виставки / авт.-упоряд.: О. Л. Ляшенко, І. М. Усатенко ; наук. ред. та авт. вступ. ст. канд. філол. наук В. П. Сасенко ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред.: О. С. Мурашко, канд. іст. наук О. В. Полевщикова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : «Одеський національний університет», 2011. 86 с. : іл.

² Історія України в книжкових пам'ятках XVI–XVII ст. : з колекцій Наукової бібліотеки ОНУ : зб. наук. праць / упоряд.: О. В. Полевщикова, Є. В. Бережок, О. Л. Ляшенко ; пер. текстів з фр. та коментарі: О. В. Полевщикова, О. Л. Ляшенко ; наук. ред. та автор передмови В. М. Хмарський ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред.: О. С. Мурашко, В. С. Кочмар ; Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : «Одеський національний університет», 2011. 298 с. ; іл.

XVIII ст. (авт.: О. А. Бачинська, Т. В. Чухліб; упоряд. Є. В. Бережок; Одеса, 2015)³ (іл. 3). Видання складається з публікації новин оригінальної франкомовної газети «Амстердам» («Amsterdam», 1708–1709 рр.), вперше перекладених українською мовою, та бібліографічних матеріалів. До видання увійшли цінні відомості про події в Україні на початку XVIII ст. – участь козацтва в подіях Північної війни 1700–1721 рр. та перехід гетьмана І. Мазепи під протекторат шведського короля Карла XII.

Іл. 2

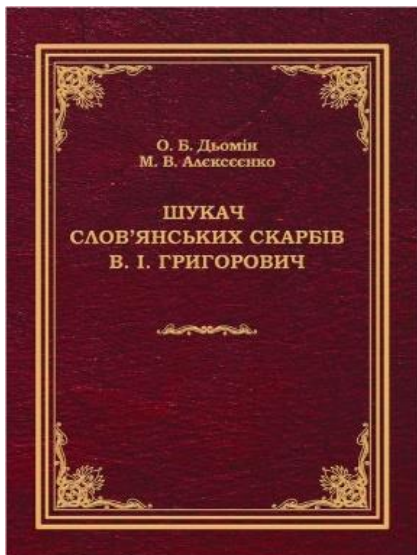
Іл. 3

Отже, ці видання спрямовані на науково-бібліографічне розкриття фондів бібліотеки і сприяють укладанню систематизованого репертуару української книги й періодики та іноземної україніки.

Крім розробки історико-книгознавчих досліджень, співробітники відділу рідкісних книг та рукописів сприяють розвитку української біографістики. Яскравим прикладом є монографія, присвячена 200-й річниці від дня народження Віктора Івановича Григоровича (1815–1876) – відомого українського вченого, педагога, одного з фундаторів вітчизняної славістики, першого декана історико-філологічного факультету Імператорського Новоросійського університету (нині – Одеського національного університету імені І. І. Мечникова). Видання «*Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович*» (авт.: О. Б. Дьомін, М. В. Алексєнко; Одеса, 2015)⁴ вийшло до 150-річчя Одеського

³ Історія України в книжкових пам'ятках XVII–XVIII ст. з колекцій Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова : зб. наук. пр. / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; авт. розд.: О. А. Бачинська, Т. В. Чухліб ; упоряд. Є. В. Бережок ; наук. ред., комент. О. А. Бачинська ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодна ; пер. з фр. та ред.: Л. С. Дімова [та ін.]. Одеса : Одес. нац. ун-т, 2015. 421 с.

⁴ Дьомін О. Б., Алексєнко М. В. Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович : монографія / авт. передмови І. М. Коваль ; наук. ред. В. О. Колесник ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : ОНУ, 2015. – 482 с., [12] арк. іл. (Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ; вип. : «Славістика»).

Іл. 4

національного університету в результаті спільної праці співробітників відділу рідкісних книг та рукописів й історичного факультету (іл. 4). В монографії проаналізовано різні аспекти багатогранної діяльності В. І. Григоровича як філолога, історика, діяча освіти та книгознавця, зачинателя україністики в Новоросійському (Одеському) університеті, розкрито багатство його книжкового зібрання. Складовою частиною видання є каталог фонду В. І. Григоровича, що зберігається в університетській бібліотеці.

Опосередковано промоція іноземної україніки представлена у ряді наукових видань, підготовлених співробітниками відділу рідкісних книг та рукописів. Особливе значення має публікація географічної мапи під назвою «Україна, земля козаків із сусідніми провінціями Валахії, Молдавії, Малої Татарії» («*Ukrania quae et Terra Cosaccorum cum vicinis Walachiae, Moldaviae, Minorisq., Tartariae Provinciis exhibita*») у альбомі-каталозі «*Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західно-європейська гравюра XV–XIX ст.*» (упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексєєнко, Є. В. Бережок; Одеса, 2015)⁵ (іл. 5).

Мапа упорядкована одним із видатних картографів XVIII ст. Йоганном Баптистом Гоманном (1664–1724). Її підвалинами стали мапи українських земель Гійома де Боплана (1595–1685), територій Польщі Корнеліуса Данкертса та Московії Гійома Деліля (1675–1726). У центрі композиції на гравійованому картуші статечно сидить гетьман Іван Мазепа (1639–1709), зліва від нього стоїть шведський емісар із шаблею й сидять троє козаків. Справа на задньому плані Петро I (1672–1725), а поряд з ним, згідно з думкою різних дослідників, польський магнат Станіслав Лещинський (1677–1766), претендент на польську корону, або Пилип Орлик (1672–1742), генеральний писар І. Мазепа. Уперше ця мапа була надрукована близько 1707 р., а в 1716 р. увійшла до складу «*Великого атласу всього світу...*» («*Grosser Atlas Uber die Gantze Welt...*»). В іменному фонді Воронцових Наукової бібліотеки зберігається перевидання *Атласу*, надруковане Йоганном Генріхом Готфрідом Білінгом у Нюрнберзі в 1737 р. [4, с. 139]. Наразі університетський примірник карти «Україна, земля козаків...» користується великим попитом серед науковців та істориків.

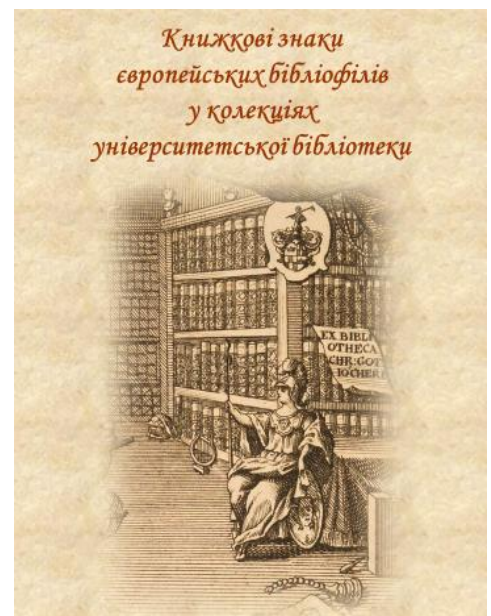
⁵ Шедеври в колекціях університетської бібліотеки : західноєвропейська гравюра XV–XIX століть : каталог-альбом = Masterpieces in the University Library collections : Western European prints of the 15th–19th centuries : catalogue-album / упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексєєнко, Є. В. Бережок ; [пер. тексту англ. мовою О. В. Полевщикова, О. Л. Ляшенко ; наук. ред. пер. Н. О. Коваль] ; відп. ред. М. О. Подрезова ; Одес. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : Астропринт, 2015. 148 с. : іл. (Серія : Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова ; вип. : Музей книги).

Іл. 5

Видання «*Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки*» (упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко, Г. В. Великодна; Одеса, 2017)⁶ репрезентує вибрані книжкові знаки європейських бібліофілів, серед яких є представники одеського регіону, котрі поповнили бібліотечні фонди цінними виданнями з україністики та краєзнавства (одесика) (іл. 6). Значна частина книжкових знаків, представлених у альбомі-каталозі, походить із багатих книжкових зібрань родини Воронцових та графа О. Г. Строганова, у складі яких зберігаються цінні видання XV–XIX ст., які є невід’ємною частиною Національного Надбання України.

Останнім власником і збирачем фамільної бібліотеки Воронцових був світліший князь Семен Михайлович Воронцових. Навчався у гімназії при Рішельєвському ліцеї, а в 1839 р. став студентом юридичного відділення ліцею (попередника

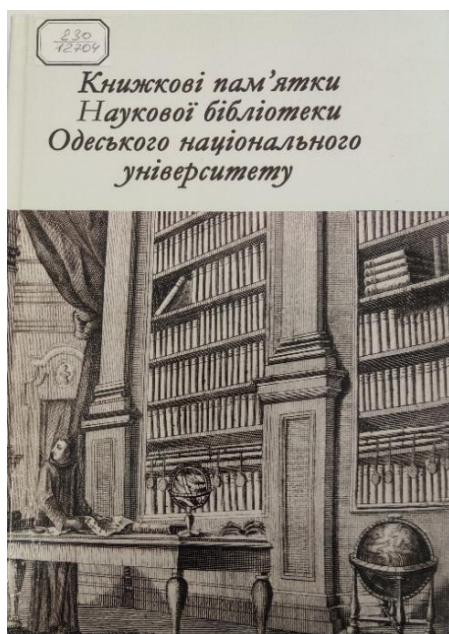

Іл. 6

⁶ Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки : альбом-каталог / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко, Г. В. Великодна ; авт. передм. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова. Одеса : Астропринт, 2017. 161 с. : іл. (Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / гол. ред. І. М. Коваль ; вип. : Музей книги, [№ 2]).

університету). У 1863–1867 рр. С. М. Воронцов обирався міським головою міста Одеси. Він був першим президентом Одеського товариства витончених мистецтв, членом Одеського товариства історії та старожитностей. Після смерті С. М. Воронцова його вдова – княгиня М. В. Воронцова повідомила Раді Новоросійського університету про бажання останнього власника бібліотеки віддати її *«Новоросійському університету, на знак його палкого кохання до колишнього Рішельєвського ліцею, де він отримав свою вищу освіту»* [1, с. 52]. Завдяки старанням С. М. Воронцова Наукова бібліотека поповнилася раритетами, що стали справжньою прикрасою колекції стародруків та добіркою одесики: праці з історії міста і краю, твори, присвячені його господарському освоєнню, каталоги одеських книжкових крамниць, періодичні та довідкові видання, видані в Одесі, а також записки мандрівників, які залишили описи краю та міста.

Граф Олександр Григорович Строганов – державний і військовий діяч, Новоросійський генерал-губернатор (1855–1862), президент Одеського товариства історії і старожитностей, президент Товариства сільського господарства Південної Росії, один із засновників Новоросійського університету (попередника Одеського національного університету) [Див.: 1, с. 130]. Протягом життя О. Г. Строганов поповнював власну книгозбірню, яка після його смерті була передана в університетську бібліотеку. В іменному фонді О. Г. Строганова, крім видань з воєнної тематики, географії та картографії, зберігається й українознавча література та українська художня література.

Іл. 7

Отже, видання *«Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки»*, спрямоване розкрити книжкові знаки європейських бібліофілів, одночасно популяризує книжкові фонди, в складі яких є українська книга та одесика як частина україніки.

До 40-річчя відділу рідкісних книг та рукописів університетської бібліотеки співробітники створили видання *«Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Одеського національного університету»* (упоряд.: М. В. Алексєєнко, Г. В. Великодна, О. В. Полевщикова; Одеса 2019)⁷ (іл. 7). Путівник представляє багатий фонд

⁷ Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Одеського національного університету : путівник / упоряд.: М. В. Алексєєнко, Г. В. Великодна, О. В. Полевщикова ; авт. передм. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : ОНУ, 2019. 178 с. : іл. (Книжкові колекції НБ ОНУ ім. І. І. Мечникова).

книжкових пам'яток культури національного та європейського значення, знайомить з історією їх придбання та зберігання. Особлива увага приділена таким розділам, як кирилиця, українські рідкісні видання, гражданський шрифт, бібліофільські видання, українські періодичні видання, одеські краєзнавчі видання, іменні фонди.

У рамках серії «Книжкові колекції Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету» (започаткована у 2008 р.) виходять збірки наукових статей *«Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці»*, підготовлені за матеріалами Міжнародних книгознавчих читань, які проходять в університетській бібліотеці. Всього вийшло чотири випуски за 2010, 2013, 2016 та 2019 рр. Співробітники відділу рідкісних книг та рукописів є постійними авторами цих збірників. Останній випуск, окрім книгознавчих та бібліотекознавчих досліджень, містить спеціальні дослідження співробітників відділу Д. В. Ревенко *«Видання П. Куліша із розпорошеної колекції UCRAINICA у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова»* (2019) та

Іл. 8

Т. М. Шершун *«Центральна наукова бібліотека м. Одеси: кадрове питання в епоху перетворень»* (2019)⁸, які направлені на промоцію української книги та одесици як частини україніки (іл. 8).

Останнім часом промоція української книги співробітниками відділу рідкісних книг та рукописів все частіше зустрічається на сторінках власного друкованого періодичного видання *«Бібліотечний Меркурій»* (до 2019 р. – *«Вісник ОНУ Серія: Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство»*) та електронного журналу відкритого доступу *«Biblio-Коллегиум»* (з 2007 р.). Так предметом дослідження, зокрема, стали книги з Української державної бібліотеки ім. Т. Шевченка у фонді Наукової бібліотеки⁹, шевченкіана в іменних фондах М. В. Терещенка, Б. А. Лупанова, Ф. Е. Петруня¹⁰, видання

⁸ Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці : матеріали IV Міжнародних книгознавчих читань (Одеса, 2–3 жовт. 2019 р.) / упоряд.: М. В. Алексєєнко, О. В. Суровцева ; наук. ред. І. С. Гребцова ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. О. С. Мурашко ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : ОНУ, 2019. 288 с. : іл.

⁹ Усатенко І. М. Книги з Української державної бібліотеки ім. Т. Шевченка в книгозховищі Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. *Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство.* – 2011. Т. 16, вип. 1/2 (5/6). С. 159–174.

¹⁰ Великодная А. В. Шевченкиниана в книжных коллекциях Научной библиотеки ОНУ : именные фонды М. В. Терещенко, Б. А. Лупанова, Ф. Е. Петруня. *Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство.* 2014. Т. 19, вип. 2. С. 122–143.

Українського наукового інституту книгознавства¹¹, видання української фольклористики у колекції UCRAINICA¹², прижиттєві видання Івана Карпенка-Карого¹³, слов'янські, зокрема українські, переклади біблійних текстів XVI – початку XX ст. у фонді Наукової бібліотеки¹⁴, власницькі ознаки на примірниках видань Г. С. Сковороди¹⁵, дослідження північного Причорномор'я на матеріалі фонду А. Г. Готалова-Готліба¹⁶ та роль правопису О. П. Павловського в історії становлення нової української мови¹⁷ (іл. 9).

Іл. 9

У журналі «*Biblio-Колегіум*» розміщуються матеріали щорічної Звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу й наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова секції «Бібліотечно-бібліографічна справа». Співробітники відділу рідкісних книг та рукописів висвітлюють основні дослідження з історії розвитку бібліотечної справи, серед них й промоція української книги. Наприклад, опубліковані результати дослідження рідкісних та цінні видання

¹¹ Ревенко Д. В. Видання Українського наукового інституту книгознавства у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. *Вісник ОНУ. Сер. : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2016. Т. 21, вип. 2. С. 80–90.

¹² Ревенко Д. В. Видання української фольклористики у колекції UCRAINICA (за матеріалами Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова). *Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2018. Т. 23, вип. 2(20). С. 183–207.

¹³ Великодна Г. В. Прижиттєві видання Івана Карпенка-Карого у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова. *Бібліотечний Меркурій*. 2020. Вип. 1(23). С. 99–117.

¹⁴ Алексеєнко М. В., Великодна Г. В. Слов'янські переклади біблійних текстів XVI – початку XX ст. : до «Всесвітнього року Біблії». *Бібліотечний Меркурій*. 2020. Вип. 2(24). С. 87–103.

¹⁵ Алексеєнко М. В. Власницькі ознаки на примірниках видань Г. С. Сковороди з фонду Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (до 300-річчя від дня народження філософа). *Бібліотечний Меркурій*. 2022. Вип. 2(28). С. 73–86.

¹⁶ Великодна Г. В. Дослідження Північного Причорномор'я (на матеріалі фонду А. Г. Готалова-Готліба). *Бібліотечний Меркурій*. 2022. Вип. 2(28). С. 87–103.

¹⁷ Великодна Г. В. До питання ролі правопису О. П. Павловського в історії становлення нової української мови. *Бібліотечний Меркурій*. 2023. Вип. 1(29). С. 71–86.

Іл. 10

університетської шевченкіани¹⁸, власницьких ознак на книгах славістичної бібліотеки В. І. Григоровича¹⁹, власницьких ознак у виданнях Українського наукового інституту книгознавства²⁰, фонду «UCRAINICA» в Одеській центральній науковій бібліотеці²¹, україніки у фондах Наукової бібліотеки на матеріалі перших видань Лесі Українки та Василя Стефаника²² та вивчення видань Г. С. Сковороди у фонді університетської бібліотеки²³ (іл. 10).

Окремим напрямом промоції української книги є участь Наукової бібліотеки у створенні національної бібліографії України. Головним пріоритетом роботи відділу рідкісних книг та рукописів з книжковими пам'ятками є створення національної бібліографії України, репертуару української книги. В рамках цієї роботи співробітники здійснюють інформаційне розкриття фондів: вносять бібліографічні описи книжкових екземплярів із фонду відділу в автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему «Absotheque Unicode» та поповнюють спеціальні рубрики, сформульовані згідно з Державним реєстром Національного культурного надбання «Книжкові пам'ятки України». Так, за період 2010–2023 рр. було занесено 77 примірників до видань кириличним шрифтом (код групи – Кир) – книги, надруковані кирилицею (однією зі слов'янських азбук) протягом 1551–1800 років; 76 примірників до видань гражданським шрифтом (код групи – Гр) – книги та періодичні видання, надруковані гражданицею до 1800 р.; 140 примірників до українських видань (код групи – Укр) – книги та періодичні видання, надруковані

¹⁸ Великодна Г. В. Рідкісні та цінні видання університетської Шевченкіани. *Biblio-Колегіум* : електрон. вид. 2014. Вип. 8. URL: <http://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/26/23>

¹⁹ Алексєєнко М. В. Власницькі ознаки на книгах славістичної бібліотеки В. І. Григоровича. *Biblio-Колегіум* : електрон. вид. 2015. Вип. 9. URL: <http://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/29>

²⁰ Ревенко Д. В. Власницькі ознаки у виданнях Українського наукового інституту книгознавства у фондах університетської бібліотеки. *Biblio-Колегіум* : електрон. вид. 2016. Вип. 10. URL: <http://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/39>

²¹ Ревенко Д. В. Фонд «UCRAINICA» в Одеській центральній науковій бібліотеці. *Biblio-Колегіум* : електрон. вид. 2017. Вип. 11. URL: <http://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/44>

²² Великодна Г. В. Україніка у фондах Наукової бібліотеки : перші видання Лесі Українки та Василя Стефаника. *Biblio-Колегіум* : електрон. вид. 2021. Вип. 15. URL: <http://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/72>

²³ Алексєєнко М. В. Видання праць Г. С. Сковороди у Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : люди та книжки. *Biblio-Колегіум* : електрон. вид. 2022. Вип. 16. URL: <http://minilib.onu.edu.ua/index.php/main/article/view/76>

українською мовою протягом 1801–1922 років, незалежно від того, на якій території вони надруковані, та надруковані будь-якою іншою мовою протягом 1801–1860 рр. на території сучасної України; 37 примірників до українських видань (код групи – УВ) – книги та періодичні видання, надруковані українською мовою протягом 1923–1945 рр., незалежно від того, на якій території вони надруковані, та надруковані будь-якою іншою мовою протягом 1861–1945 рр. на території сучасної України.

На базі Національного культурного надбання, що зберігається в фондах Наукової бібліотеки, проводиться масштабна робота з оцифрування книжкових пам'яток та поповнення електронної бібліотеки рідкісних видань. Співробітники відділу рідкісних книг та рукописів здійснюють підбір документів на оцифрування, бібліографічний опис примірників в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системи «Absotheque Unicode», анотування для сайту та курацію спільного процесу. Постійно поповнюються тематичні електронні колекції «Україніка» (95 документів в відкритому доступі на сайті) та «Одесика» (109 документів)²⁴. У складі електронної колекції української книги виділяється «Шевченкіана» (33 документи), створена до 200-річчя народження відомого українського письменника Т. Г. Шевченка (1814–1861), та «Сковородіана» (7 документів), створена до 300-річчя народження українського філософа-мандрівника Г. С. Сковороди (1722–1794) тощо.

Промоція української книги співробітниками відділу рідкісних книг та рукописів здійснюється також у формі експозиційних та виставкових робіт. Протягом останніх років співробітники проводили екскурсії за темами «З історії європейського та вітчизняного друкарства», «Рідкісні українські видання», «Одеські українські видання у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова», «Одесика у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова» тощо (іл. 11).

Крім стаціонарних книжкових виставок за вказаними вище темами, співробітники відділу рідкісних книг та рукописів постійно наповнюють розділ електронні ресурси новими віртуальними виставками. Помітне місце займають виставки, підготовлені з нагоди ювілеїв представників університету: 120-річчя одеського історика та географа Ф. Є. Петруня (1894–1963)²⁵, 200-річчя одеського славіста В. І. Григоровича (1815–1876)²⁶,

²⁴ Library of rarebook at Odesa I.Mechnikov University. URL: <http://rarebook.onu.edu.ua:8081/community-list>

²⁵ Федір Євстафійович Петрунь (1894–1963) : історик та географ (до 120-річчя з дня народження) : віртуальна виставка / упоряд.: М. В. Алексеєнко, Є. В. Бережок. URL: <https://fs.onu.edu.ua/clients/client11/web11/virtgallery/petrun.htm>

²⁶ Віктор Іванович Григорович (1815–1876) : до 200-річчя з дня народження : віртуальна виставка / упоряд. М. В. Алексеєнко. URL: <https://lib.onu.edu.ua/viktor-ivanovich-grigorovich-1815-1876-k-200-letiyu-so-dnya-rozhdeniya/>

155-річчя одеського історика та педагога А. Г. Готалова-Готліба²⁷, а також українських персоналій: 130-річчя українського художника, графіка Г. І. Нарбута (1886–1920)²⁸, 300-річчя українського філософа Г. С. Сковороди²⁹, 150-річчя всесвітньовідомої української оперної співачки С. А. Крушельницької (1872–1952)³⁰ (іл. 12).

Іл. 11

Іл. 12

²⁷ Історико-краєзнавчі матеріали до вивчення Північного Причорномор'я в книжковому фонді А. Г. Готалова-Готліба: до 155-річчя історика та педагога : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Gotalov-Gotlib_155.pdf

²⁸ Георгій Іванович Нарбут (1886–1920) – природжений митець книги: до 130-річчя з дня народження : віртуальна виставка / упоряд. Д. В. Ревенко. URL: <https://fs.onu.edu.ua/clients/client11/web11/virtgallery/Narbut1.pdf>

²⁹ Власницькі ознаки на примірниках видань Г. С. Сковороди з фонду Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : віртуальна виставка / упоряд. М. В. Алексєнко. URL: <https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/Skovoroda-2022.pdf>

³⁰ Україна голос чарівний: до 150-річчя Соломії Крушельницької : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/Ukrayiny-golos-charivnyi.-do-150-richchya-Solomiyi-Krushelnyskoyi.pdf>

Також підготовлені виставки про рідкісні видання І. П. Котляревського (1769–1838)³¹, творчість українських письменників П. О. Куліша (1819–1897)^{32, 33} та М. В. Гоголя³⁴, колекцію «Кобзарів» Т. Г. Шевченка³⁵, драматургічні твори І. К. Карпенка-Карого (1845–1907)³⁶, творчу спадщину В. С. Стефаніка (1871–1936)³⁷ та Лесі Українки (1871–1913)³⁸, кириличні видання українських друкарень³⁹, твори Ж. Верна у перекладі польською, португальською й українською мовами⁴⁰ та про Одесу козацьку⁴¹ (іл. 13).

Іл. 13

- ³¹ Рідкісні видання І. П. Котляревського (1769–1838) у НБ ОНУ імені І. І. Мечникова : до 250 річчя з дня народження : віртуальна виставка / упоряд. Г. М. Шершун. URL: <https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/Virtualna-vystavka-Kotlyarevskiy.pdf>
- ³² Зі сторінок творчості П. Куліша (1819–1897): до 200-річчя з дня народження : віртуальна виставка / упоряд. Д. В. Ревенко. URL: <https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/08/Vystavka.pdf>
- ³³ Творчі задуми Пантелеймона Куліша : 125 років від дня смерті : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/Tvorchi-zadumy-Pantelejmona-Kulisha.pdf>
- ³⁴ «Гоголіана» у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: до 210-річчя з дня народження Миколи Васильовича Гоголя (1809–1852) : віртуальна виставка / упоряд. Є. В. Бережок. URL: <https://liber.onu.edu.ua/pdf/vistavki/Gogol.pdf>
- ³⁵ Колекція рідкісних видань поетичної збірки «Кобзар» Т. Шевченка у фондах Наукової бібліотеки : віртуальна виставка / упоряд. Д. В. Ревенко. URL: <https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/tekst-vystavky.pdf>
- ³⁶ Драматургічні твори Івана Карпенка-Карого в університетській бібліотеці (з нагоди 175-річчя від дня народження українського письменника) : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна, ред. М. В. Алексеєнко. URL: http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/karpenko_karii.pdf
- ³⁷ Творча спадщина Василя Стефаніка: до 150-річчя від дня народження : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/CHastyna-1.pdf>
- ³⁸ Видання творів Лесі Українки у фонді Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/CH.-1.-Vydannya-v-NB.pdf>
- ³⁹ Кириличні видання українських друкарень як пам'ятки культури : до дня пам'яток історії та культури : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/kyrvydukrknygaren.pdf>
- ⁴⁰ Фантастичний світ творів Жуль Верна крізь призму перекладу : віртуальна виставка / упоряд. Г. В. Великодна. URL: <http://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Vystavka.-Fantastychnyj-svit-tvoriv-ZH.-Verna-kriz-pryzmu-perekladu.pdf>
- ⁴¹ Одеса козацька : віртуальна виставка / упоряд. Г. М. Шершун. URL: <https://lib.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Odesa-kozatska.pdf>

Реалії та виклики сьогодення створюють певні умови для функціонування закладів освіти, в тому числі й бібліотек. Однак робота над промоцією української книги відділом рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова продовжується. Співробітники відділу досліджують рідкісні українські видання, на основі яких готують наукові публікації, беруть участь у створенні національної бібліографії України, продовжують працювати над інформаційним розкриттям фондів та готують електронні виставки, що розміщуються на сайті Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Співробітники планують нові бібліотечні заходи та реалізують нові проекти й ідеї.

Список використаної літератури

1. Книжкові знаки європейських бібліофілів у колекціях університетської бібліотеки : альбом-каталог / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко, Г. В. Великодна ; авт. передм. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова. – Одеса : Астропринт, 2017. – 161 с. : іл. – (Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / гол. ред. І. М. Коваль ; вип. : Музей книги, [№ 2]).
2. Промоція української книги в контексті діяльності Українського інституту книги [Електронний ресурс]. – Київ. – 35 с. – Електрон. дан. – Режим доступу: <https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/konkurs-stud/2019/roboty/02.pdf> (дата звернення: 08.11.2023). – Загол. з екрана.
3. Українська книга в іменних фондах Наукової бібліотеки Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова : бібліографічний покажчик / упоряд.: Є. В. Савельєва [та ін.] ; відп. ред. В. А. Сминтина ; наук. ред.: Т. С. Мейзерська [та ін.] ; ОДУ ім. І. І. Мечникова, Наукова б-ка. – Одеса : Астропринт, 1999. – 282 с.
4. Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західноєвропейська гравюра XV–XIX століть = Masterpieces in the University Library collections: western european prints of the XV–XIX centuries : каталог-альбом / упоряд.: О. В. Полевщикова, М. В. Алексеєнко, Є. В. Бережок ; пер. з англ.: О. В. Полевщикова, О. Л. Ляшенко ; відп. ред. М. О. Подрезова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса : Астропринт, 2015. – 146 с. : грав. – (Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова ; вип. : Музей книги).

Referens

- [1]. Knyzhkovi znaky yevropeyskykh bibliofiliv u kolektsiyakh universytet-skoyi biblioteki : albom-kataloh [Book marks of European bibliophiles in the collections of the university library: catalog album]. Odessa, 2017. 161 p. : ill.
- [2]. Promotsiya ukrayinskoyi knyhy v konteksti diyalnosti Ukrayinskoho instytutu knyhy [Promotion of the Ukrainian book in the context of the activities of the Ukrainian Book Institute]. Kyiv, 35 p. Available at: <https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/konkurs-stud/2019/roboty/02.pdf> (accessed 08 November 2023).
- [3]. Ukrayinska knyha v imennykh fondakh Naukovoyi biblioteki Odeskoho derzhavnogo universytetu im. I. I. Mechnykova : bibliografichnyy pokazhchik [Ukrainian book in the named funds of the Scientific Library of Odesa State University named after I. I. Mechnikova: bibliographic index]. Odessa, 1999, 282 p.
- [4]. Shedevry v kolektsiyakh universytet-skoyi biblioteki : zakhidnoyevropeyska hravyura XV–XIX stolit [Masterpieces in the University Library collections: western European prints of the XV–XIX centuries]. Odessa, 2015, 146 p. : grav.

Velykodna H. V.,

Head of the sector of the Department of Rare Books and Manuscripts

Scientific Library of

Odessa I. I. Mechnikov National University

24, Preobragenskaya St., Odessa, 65082, Ukraine

tel.: (048) 722 12 10

e-mail: library@onu.edu.ua

**PROMOTION OF UKRAINIAN BOOKS BY RARE BOOKS AND MANUSCRIPTS
DEPARTMENT OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF ODESA I. I. MECHNIKOV NATIONAL
UNIVERSITY IN 2010–2023**

Summary

The article is devoted to the range of library activities held by the employees of the Department of Rare Books and Manuscripts of the Scientific Library of Odesa I. I. Mechnikov National University aiming at promoting the Ukrainian book stored in the University library fund.

In the article, the term «*book promotion*» is interpreted as the popularization of the Ukrainian book and its author, the demand for the book among library users, which is implemented in the form of a system of library activities. Dealing with Ukrainian studies, the employees of the Department of Rare Books and Manuscripts carry out the following tasks: study and comprehensive research of the repertoire of Ukrainian books and periodicals, the development of scientific historical and bibliographic research on Ukrainian and regional studies, participation in creation of national bibliography of Ukraine, information disclosure of stocks, expositions and exhibition activities.

Today's realities and challenges have dramatically changed the conditions for functioning of educational institutions including libraries. However, the staff of the Department of Rare Books and Manuscripts of the University library go on working on the promotion of the Ukrainian book.

Keywords: promotion, popularization, Ukrainian book, Ukrainian studies, *Ucrainica*, local history, Odesa studies, national bibliography of Ukraine, publishing work, exhibition activities, Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov National University.